

ATVYKĖLIS

Devynioliktą valandą laivo laiku aš praėjau pro susirinkusius aplink šulinį žmones ir nulipau metaliniais laiptais į kapsulės vidų. Joje buvo tiek vietos, kad tegalėjau pakelti alkūnes. Įsukau žarnos antgalį į išsikišusį iš sienos antvamzdį, skafandras išsipūtė, ir dabar jau nebegalėjau padaryti nė mažiausio judesio. Stovėjau – tikriau tariant, kabojau – oro guolyje, susiliejęs į vieną visumą su metaliniu kiautu.

Pakėlęs akis, pro išgaubtą šulinio sienos langą pamačiau pasilenkusio Modardo veidą. Paskui veidas dingo ir pasidarė tamsu, nes viršuje kažkas uždėjo sunkų apsauginį kūgį. Girdėjau, kaip aštuonis kartus sušvilpė elektriniai motorai, kurie baigė veržti sraigtus, paskui – leidžiamo į amortizatorių oro šnypštimą. Akys priprato prie tamsos. Jau išskyriau žalsvus universalaus indikatoriaus kontūrus.

– Pasiruošęs, Kelvinai? – pasigirdo ausinėse.

– Pasiruošęs, Modardai, – atsakiau.

– Niekuo nesirūpink, Stotis tave priims, – tarė jis. – Laimingo kelio!

Nesuspėjus man atsakyti, kažkas džergžtelėjo viršuje, ir kapsulė suvirpėjo. Nejučia įtempiau raumenis, tačiau jau nieko nebeįvyko.

– Kada startas? – paklausiau ir išgirdau čežėjimą, tarsi smulkučiai smėlio grūdėliai būtų birę ant membranos.

– Jau skrendi, Kelvinai! Lik sveikas! – prie pat ausies suskambo Modardo balsas. Nespėjus kaip reikiant susivokti, prieš pat mano veidą atsivėrė platus plyšys, pro kurį išvydau žvaigždes. Veltui bandžiau rasti Vandenio alfa, kurios link nuskrido „Prometėjas“. Ši Galaktikos zona buvo man nežinoma, nepažinojau nė vieno žvaigždyno. Už siauro langelio mirguliavo žerinėčios dulkės. Laukiau, kada ims smilkti pirmoji žvaigždė. Nepastebėjau šito. Žvaigždės tik ėmė silpnėti ir išnyko, tirpdamos rusvame fone. Supratau, kad jau esu viršutiniuose atmosferos sluoksniuose. Pastėręs, apdėtas pneumatinėmis pagalvėmis, galėjau žiūrėti tik prieš save. Vis dar nebuvo horizonto. Aš skridau ir skridau, visai to nejausdamas, tik pamažu iš pasalų tvindė mano kūną karštis. Lauke kažkas tyliai, šaižiai sučerškė lyg metalui brūkštelėjus per šlapią stiklą. Jei ne skaičiai, mirgantys indikatoriaus angoje, nebūčiau numanęs, kaip smarkiai krintu. Žvaigždžių jau nebebuvo. Stebėjimo langelį užliejo ruda šviesa. Girdėjau sunkius savo pulso tvinksnius, veidai degė, sprandau jutau šaltą kondicionieriaus dvelksmą. Gailejau, kad nepasisėkė pamatyti „Prometėjo“: kai automatai atidarė stebimąjį langelį, jis jau tikriausiai buvo už matomumo ribos.

Kapsulė suvirpėjo kartą, kitą, paskui ėmė vibruoti, šis nepakenčiamas virpulys perėjo per visas izoliacines plėveles, pripučiamas pagalves ir giliai įsismelkė į mano kūną. Žalsvas indikatoriaus kontūras išskydo. Aš nejutau baimės. Atskridau iš taip toli ne tam, kad žūčiau pasiekęs tikslą.

– Stotis Soliaris, – ištariau. – Stotis Soliaris, Stotis Soliaris! Darykite ką nors. Man rodos, aš netenku stabilizacijos. Stotis Soliaris, priimkite.

Ir vėl pražioposjau svarbų planetos pasirodymo momentą. Ji plytėjo milžiniška, plokščia; pagal ruožų dydį jos paviršiuje susiorientavau, kad esu dar toli. Tikriau tariant, aukštai, nes jau buvau praskriejęs tą neregimą ribą, kai nuotolis nuo dangaus kūno tampa aukščiu. Kritau. Vis kritau. Jutau tai dabar net užsimerkęs. Tučiuojau atsimerkiau, nes norėjau kuo daugiausiai matyti.

Palaukiau keliasdešimt sekundžių tyloje ir dar kartą iššaukiau Stotį. Ir vėl nesulaukiau atsakymo. Ausinėse salvėmis kartojosi atmosferinių išlydžių traškėjimas. Juos lydėjo ūžesys, toks gilus ir žemas, tarytum pačios planetos balsas. Oranžinis dangus stebėjimo langelyje apsitraukė lyg ūku. Stiklas patamsėjo. Instinktyviai susiriečiau, kiek leido pneumatiniai tvarsčiai, bet jau kitą sekundę supratau, jog tai debesys. Jų lavina nuskriejo aukštyn it vėjo nupūsta. Aš sklandžiau čia saulėje, čia šešelyje. Kapsulė sukosi aplink vertikalią ašį, ir milžiniškas tarsi išbrinkęs saulės rutulys ritmingai praplaukdavo pro mano veidą, pasirodydamas kairėje pusėje ir nuslinkdamas į dešinę. Staiga pro ūžesį ir traškesius tiesiai į ausį ėmė kalbėti tolimas balsas:

– Stotis Soliaris ateiviui, Stotis Soliaris ateiviui. Viskas gerai. Ateivis Stoties kontroliuojamas. Stotis Soliaris ateiviui – ruoštis nusileidimui nulio momentu, kartoju, ruoštis nusileidimui nulio momentu. Dėmesio, pradėdu. Du šimtai penkiasdešimt, du šimtai keturiasdešimt devyni, du šimtai keturiasdešimt aštuoni...

Paskirus žodžius skyrė trumpi viauktelėjimai, vadinasi, kalbėjo ne žmogus. Tai buvo vis dėlto keista. Normaliai visi, kas gyvas, bėga į nutūpimo aikštelę, kai atvyksta kas naujas, be to, dar tiesiai iš Žemės. Tačiau nebuvo laiko ilgiems

svarstymams, nes didžiulis ratas, kurį brėžė aplink mane saulė, atsistojo piestu drauge su lyguma, kurios link skri-
dau. Paskui kapsulė pasviro į kitą pusę. Siūravau it didžiulės
švytuoklės svarstis ir, kovodamas su galvos svaigimu, stūk-
sančiame lyg siena planetos paviršiuje, išraižytame murzinai
violetinių ir juosvų juostų, išvydau smulkučius šachmatiškai
išsidėsčiusius baltus ir žalius taškelius – orientacinį Stoties
ženklą. Tuo pat metu kažkas pokštelėjęs atsiplėšė nuo kapsu-
lės viršaus – ilgas žiedinio parašiuoto perkaklis, kuris garsiai
sučežėjo; šiame garse buvo kažkas neapsakomai žemiška –
pirmas po tiekos mėnesių tikro vėjo ošimas.

Viskas vyko labai greitai. Lig šiol nežinojau, jog krintu.
Dabar išvydau tai. Baltos ir žalios spalvos šachmatų laukas
sparčiai didėjo. Jau mačiau, kad jis yra išpieštas ant pailgo
it banginio nugara sidabru blizgančio korpuso su kyšančio-
mis šonuose radarinių indikatorių adatomis, su tamsių lan-
gų kiaurymių eilėmis, mačiau, kad šis metalinis kolosas ne
guli planetos paviršiuje, o kabo virš jos, vilkdamas juodu it
rašalas fonu savo šešėlį – elipsinę dar tamsesnę dėmę. Drau-
ge išvydau palengva vilnijančias violetinio atspalvio okeano
bangas. Ūmai debesys, užsitvieskę pakraščiuose akinančiu
purpuru, nuplaukė aukštyn, dangus tarp jų plytėjo tolimas
ir plokščias, rusvai oranžinis, ir viskas išskydo: įkritau į sū-
kurį. Nespėjus man atsiliepti, trumpas stuktelėjimas grąžino
kapsulę į vertikalią padėtį, stebėjimo langelyje gyvsidabrio
šviesa sutvisko banguojantis ligi pat padūmavusio horizonto
okeanas, virpantys parašiuoto trosai ir žiedai staiga atsikabi-
no ir nuskriejo, vėjo genami, virš bangų, o kapsulė lengvai
susiūbavo tuo ypatingu, sulėtintu judesiu, kaip kad esti dirb-
tiniame jėgų lauke, ir nusileido žemyn. Paskutinis dalykas,
kurį suspėjau pamatyti, buvo grotelinės aviacinės katapultos
ir du gal per keletą aukštų iškilę ažūrinių radijo teleskopų
veidrodžiai. Kažkas sustabdė kapsulę, šaižiai sudžeržgė plie-

nas, smarkiai atsitrenkęs į plieną, kažkas atsivėrė po manim ir, pratisai supūkšnojęs, metalinis kevalas, kuriame lindėjau išsitiesęs, baigė savo ilgą kelionę.

– Stotis Soliaris. Nulis nulis. Nutūpimas baigtas. Viskas, – išgirdau negyvą kontrolinio automato balsą.

Abiem rankom (krūtinę kažkas neaiškiai slėgė, o vidurius jutau it nemalonų svorį) įsitvėriau rankenų prieš pat pečius ir išjungiau kontaktus. Sušvito žalias užrašas ŽEMĖ ir kapsulės siena atsivėrė; pneumatinis guolis lengvai stumtelėjo mane į nugarą, ir, kad nepargriūčiau, turėjau žengti žingsnį pirmyn.

Tyliai sušnypštęs, tarsi atsidusęs iš nusivylimo, oras išėjo iš skafandro apvalkalo. Buvau laisvas.

Stovėjau po aukštu it nava sidabrinium piltuvu. Sienomis leidosi įvairiaspalvių vamzdžių pundai, išnykstantys apskrituose šulinėliuose. Ventiliacinės šachtos užė, traukdamos likučius nuodingos planetos atmosferos, įsiskverbusios čia per nusileidimą. Tuščias lyg persprogęs kokonas kapsulės cigras stovėjo įleistas į plieninę pakylą taurės dugne. Jos išorinis skardinis apmušalas buvo apsvilęs, murzinai rudas. Nulipau nedidele nuožulnuma. Toliau metalas buvo padengtas grublėto plastiko sluoksniu. Tose vietose, kur paprastai riedėdavo raketų keltuvų vežimėliai, plastikas buvo nusitrynęs ligi gryno metalo. Staiga ventiliatorių kompresoriai nuščiuvo ir stoji visiška tylą. Apsidairiau kiek sutrikęs, laukdamas, kad ateis koks žmogus, bet niekas neprisistatė. Tik švytinti neoninė strėlė rodė į be garso slenkantį juostinį transporterį. Užlipau ant jo. Salės skliautas dailia paraboline linija leidosi žemyn, pavirsdamas koridoriaus vamzdžiu. Jo nišose stūksojo krūvos suslėgtų dujų butelių, konteinerių, žiedinių parašiotų, dėžių, viskas suversta netvarkingai, bet kaip. Tas irgi mane nustebino. Transporteris baigėsi prie apvalaus koridoriaus paplatėjimo. Čia buvo dar didesnė netvarka. Po

skardinių dėželių sąvartynu telkšojo riebaus skysčio klanas. Ore tvyrojo nemalonus, stiprus kvapas. Į visas puses ėjo batų pėdsakai, aiškiai įsispaudę tame lipniame skystyje. Tarp skardinių, sakytum iššluoti iš kabinų, riogsojo baltų telegrafo juostų ritiniai, sudraskyti popieriai ir šiukšlės. Ir vėl nušvito žalia rodyklė, nukreipdama mane į viduriniąsias duris. Už jų ėjo koridorius, toks siauras, kad du žmonės vargiai būtų jame prasilenkę. Šviesa krito iš viršutinių nutaikytų į padangę langų su lęšiniais stiklais. Dar vienos durys, nudažytos baltais ir žaliais kvadratėliais. Jos buvo praviros. Įėjau vidun. Pusrutulio formos kabinoje buvo vienas didelis panoraminis langas, jame švietė ūkanotas dangus. Apačioje be garso vilnijo juosvos bangų keteros. Ant sienų kabojo daugybė atvirų spintelių. Jose buvo pilna instrumentų, knygų, stiklinių su pridžiūvusiom nuosėdom, dulkių termosų. Ant nešvarių grindų stovėjo penki ar šeši mechaniški žingsniuojantys staliukai, tarp jų keletas subliūskusių pripučiamų fotelių. Tik vienas su atlašia atkalte buvo pilnas. Jame sėdėjo nedidukas nugeibęs žmogelis saulės nusvilintu veidu. Oda skivytais luposi jam nuo nosies ir skruostikaulių. Supratau, kas jis. Tai buvo Snautas, Gibariano pavaduotojas, kibernetikas. Anuomet keletas jo gana originalių straipsnių buvo išspausdinta Soliario almanache. Susitikęs su juo niekad nebuvau. Jis vilkėjo tinklinius marškinius, pro kurių akutes kyšojo žili plokščios krūtinės gyvaplaukiai, mūvėjo kitados baltas, bet dabar dėmėtas, per kelius chemikalų sudegintas drobines kelnes su daugybe kišenių, kaip monterio. Rankoje laikė plastmasinę kriaušę, tokią, iš kokios geriama kosminiuose laivuose, neturinčiuose dirbtinės gravitacijos. Jis žiūrėjo į mane tarsi apžlibintas akinančios šviesos. Iš atsigniauzusių pirštų iškrito kriaušė ir šoktelėjo keliskart it sviedinukas. Iš jos išvarvėjo truputis skaidraus skysčio. Palengva jo veide neliko nė lašo kraujo. Iš nustebimo aš netekau žado, ir toji nebyli scena tę-

sėsi, kol jo baimė kažkoku nesuprantamu būdu persidavė man. Žengiau žingsnį. Jis susigūžė fotelyje.

– Snautai... – sukuždėjau. Jis krūptelėjo it sušertas. Žvelgdamas į mane su neapsakomu pasibjaurėjimu sušvokštė:

– Nepažįstu tavęs, nepažįstu, ko nori?..

Išsiliejęs skystis spėriai garavo. Užuodžiau alkoholio kvapą. Gėrė? Yra girtas? Bet kodėl jis taip bijo? Tebestovėjau kabinos viduryje. Keliai man linko, ausys buvo it vata užkimštos. Grindys po kojom atrodė kažkokios netikros. Už išgaubto lango stiklo ritmingai vilnijo okeanas. Snautas nenuleido nuo manęs krauju pasrūvusių akių. Baimė iš jo veido nyko, bet nenyko neapsakomas pasibjaurėjimas.

– Kas tau?.. – paklausiau pusbalsiu. – Sergi?

– Rūpiniesi... – tarė jis dusliai. – Aha. Rūpinies manim, a? Bet kodėl manim? Nepažįstu tavęs.

– Kur Gibarianas? – paklausiau. Sekundę jam užgniaučė kvapą. Akys vėl padėro, jose kažkas įsižiebė ir vėl užgeso.

– Gi... giba, – pralemeno jis. – Ne! ne!!!

Jis ėmė be garso idiotiškai kikenti visas kretėdamas, pas-
kui staiga nuščiuvo.

– Atėjai pas Gibarianą?.. – paklausė kone ramiai. – Pas Gibarianą? Ką nori jam padaryti?

Jis žiūrėjo į mane jau be jokios baimės; jo žodžiai, o dar labiau tonas buvo kažkokie įžeidžiami, kupini neapykantos.

– Ką tu sakai?.. – suvapėjau apstulbęs. – Kur jis?

Snautas nustrėto:

– Nežinai?..

„Jis girtas, – pagalvojau. – Jis visiškai girtas.“ Mane pagavo vis didėjantis pyktis. Tiesą sakant, man derėjo išeiti, bet trūko kantrybė.

– Atsipeikėk! – surikau. – Iš kur galiu žinoti, kur jis, jei tik prieš valandėlę atskridau! Kas tau darosi, Snautai!!!

Jo žandikaulis atsiknojo. Jis vėl neteko žado, bet kažkaip kitaip, akys staiga sublizgo. Virpančiomis rankomis įsitvėrė fotelio atramos ir vargais negalais atsistojo, net sąnariai sutreškėjo.

– Ką? – tarė išsiblaškęs. – Atskridai? Iš kur atskridai?

– Iš Žemės, – atrėžiau įsiutęs. – Gal girdėjai tokią? Atrodo, kad ne!

– Iš Že... O dangau... Tai tu – Kelvinas?!

– Taip. Ko taip žiūri? Kas gi čia keisto?

– Nieko, – tarė jis, tankiai mirkčiodamas akimis. – Nieko. Jis pasitrynė kaktą.

– Kelvinai, atleisk man. Čia, žinai, nieko, tik man tokia staigmena. Nesitikėjau...

– Kaip tai nesitikėjai? Juk gavote žinią prieš kelis mėnesius. O Modardas telegrafavo dar šiandien, iš „Prometėjo“...

– Taip. Taip... tikrai, tik matai, čia pas mus šioks toks... balaganas.

– Matau! – atsakiau sausai. – Sunku to nematyti.

Snautas apėjo aplinkui mane, tarsi tikrindamas mano skafandrą, paprastų paprasčiausią, su laidų ir kabelių raizginiu ant krūtinės. Kostelėjo keliskart. Palietė savo kaulėtą nosį.

– Gal nori nusimaudyti?.. Tau tas neprošal – melsvos durys, priešingoj pusėj.

– Ačiū. Žinau Stoties planą.

– Gal esi alkanas?..

– Ne. Kur Gibarianas?

Jis priėjo prie lango tarsi neišgirdęs mano klausimo. Nusigręžęs atrodė dar senesnis. Trumpai pakirpti plaukai buvo žili, saulės nusvilintą sprandą vagojo gilios it randai raukšlės. Už lango žvilgėjo didžiulės keteros bangų, čia pakylančių, čia nuslūgstančių taip palengva, sakytum okeanas būtų emęs stingti. Žiūrint ten, atrodė, kad Stotis nežymiai slenka

šonu, tarsi slysdama nuo neregimo pamato. Paskui vėl atgauna pusiausvyrą ir, taip pat tingiai svirdama, slenka į kitą pusę. Bet turbūt tik taip atrodė. Įdubose tarp bangų rinkosi kraujo spalvos gleivėtų putų plakai. Staiga man ėmė pykinti širdį. Griežta „Prometėjo“ laivo tvarka rodėsi man negražinamai prarasta vertybė.

– Klausyk... – netikėtai atsiliepė Snautas. – Dabar tik aš... – jis nusigręžė. Nervingai pasitrynė rankas. – Turėsi pasitenkinti mano draugyste. Kol kas. Vadink mane Šešku. Pažįsti mane tik iš fotografijos, bet tai nieko, šitaip visi mane vadina. Čia, matyt, nieko nepadarysi. Beje, turėjus tėvus su tokiom kosminėm aspiracijom, kaip manieji, tiktai Šeškas skamba dar šiaip taip...

– Kur Gibarianas? – atkakliai paklausiau dar sykį. Jis sumirkčiojo.

– Man nesmagu, kad taip tave priėmiau. Čia... čia ne tik mano kaltė. Buvau visiškai užmiršęs, čia dėjosi tokie dalykai, žinai...

– Ach, tiek to, – atsakiau. – Nekalbėkim apie tai. Sakyk, kas atsitiko Gibarianui? Nėra jo Stotyje? Išskrido kur?

– Ne, – atsakė Snautas, žvelgdamas į kertę, kur gulėjo kabelio ritės. – Niekur neišskrido. Ir neišskris. Kaip tik dėl to... beje...

– Ką? – paklausiau aš. Mano ausys vis dar buvo užgultos ir atrodė, kad prasčiau girdžiu. – Ką tai reiškia? Kur jis?

– Juk jau žinai, – tarė Snautas visai kitu balsu.

Jis taip šaltai žiūrėjo man į akis, kad net kūnas pagaugais nuėjo. Gal jis ir buvo girtas, bet žinojo, ką sakąs.

– Bet juk neatsitiko?..

– Atsitiko.

– Nelaimingas įvykis?

Jis linktelėjo galvą. Jis ne tik patvirtino, jis drauge ir aprobavo mano reakciją.

– Kada?

– Šiandien auštant.

Keista, ši žinia manęs nesukrėtė. Visas tas trumpas pasikeitimas lakoniškais klausimais ir atsakymais veikiau nuramino mane savo realumu. Man rodėsi, kad jau suprantu lig šiol nesuvokiamą jo elgesį.

– Kaip tai atsitiko?

– Persirenk, susitvarkyk daiktus ir grįžk čia... už... sakykim, už valandos.

Svyravau.

– Gerai.

– Luktelk, – tarė Snautas, kai aš pasukau į duris. Jis žiūrėjo į mane kažkaip ypatingai. Mačiau, kad tas, ką nori pasakyti, nepraeina jam pro lūpas.

– Mes buvom trise ir dabar, su tavim, vėl esame trise. Pažįsti Sartorijų?

– Taip, kaip ir tave, iš fotografijos.

– Jis dabar laboratorijoje viršuje ir nemanau, kad išeitų iš ten prieš naktį, bet... šiaip ar taip, atpažinsi jį. Jeigu pamatytumei ką kitą, supranti, ne mane ir ne Sartorijų, supranti, tai...

– Tai ką?

Man rodėsi, kad sapnuoju. Jis sėdėjo fotelyje juodų, krauju blizgančių po žema saule bangų fone, nuleidęs galvą kaip pirmiau, ir žvelgė į šalį, į susukto kabelio rites.

– Tai... nedaryk nieko.

– Ką galiu pamatyti? Šmėklą?! – surikau.

– Suprantu. Manai, kad išprotėjau. Ne. Neišprotėjau. Nemoku tau to pasakyti kitaip... Kol kas. Beje, galbūt... nieko neatsitiks. Šiaip ar taip, atsimink. Įspėjau tave.

– Kodėl? Apie ką kalbi?

– Valdykis, – atkakliai varė jis savo. – Elkis, tarytum... būk pasiruošęs viskam. Tas neįmanoma, žinau. Ir vis dėlto pabandyk. Tai vienintelė išeitis. Kitos nėra.

– Bet KĄ pamatysiu?!! – kone suklykiau aš. Mane pagavo baisus noras griebti jį už pečių ir papurtyti kaip reikiant, kad nesėdėtų taip, įsmeigęs akis į kertę, iškamuo tu saulės nusvilintu veidu, spauسته spausdamas kiekvieną žodį. Aš vos valdžiausi.

– Nežinau. Tam tikra prasme tas priklauso nuo tavęs.

– Haliucinacijos?

– Ne. Tai – realu. Ne... atakuok. Atmink.

– Ką tu kalbi?! – tariau nesavu balsu. – Čia ne Žemė.

– Politerija? Betgi juk tat visai nepanašu į žmones! – sušukau aš. Nežinojau, kaip išjudinti jį iš šito užsimiršimo; jis vis tebežiūrėjo kažkur į tuštumą, ir, rodėsi, mato joje beprasmybę, stingdančią kraują gyslose.

– Todėl ir yra taip baisu, – tarė jis tyliai. – Atsimink: saugokis!

– Kas atsitiko Gibarianui?

Jis neatsakė.

– Ką daro Sartorijus?

– Ateik už valandos.

Aš apsisukau ir išėjau. Verdamas duris pažvelgiau į Snautą dar sykį. Jis sėdėjo užsidengęs rankomis veidą, nedidukas, susigūžęs, dėmėtom kelnėm. Tik dabar pastebėjau, kad abiejų jo rankų riešai apkepe krauju.

SOLIARIEČIAI

Vamzdinis koridorius buvo tuščias. Aš pastovėjau valandėlę klausydamasis prieš uždaras duris. Sienu, matyt, būta plonu, girdėjosi, kaip lauke virkauja vėjas. Ant durų įkypai kabojo atsainia ranka prilipintas pleistro lopas su užrašu pieštuku „Žmogus“. Žiūrėjau į tą neaiškiai iškeverzotą žodį. Buvau benoriš grįžti pas Snautą, bet supratau, kad tai neįmanoma.

Absurdiškas įspėjimas tebeskambėjo man ausyse. Pasijudinau ir pečius nusvarino nepakenčiamas skafandro svoris. Tyliai, tarsi nesąmoningai slėpdamasis nuo neregimo stebėtojo, grįžau į apskritą kamerą su penkeriom durim. Ant jų kabojo lentelės: „Dr. Gibarianas“, „Dr. Snautas“, „Dr. Sartorijus“. Ant ketvirtųjų lentelės nebuvo. Kiek paabejojęs, lengvai paspaudžiau rankeną. Durims palengva veriantis man beveik tikrai pasirodė, jog kambaryje kažko esama. Įėjau vidun.

Nebuvo nieko. Toks pat, tik mažėlesnis išgaubtas langas žvelgė į okeaną, kuris čia, saulėje, riebiai blizgėjo, tarsi nuo

bangų būtų varvėjusi raudona alyva. Purpuriniai atspindžiai buvo užtvindę visą kambarį, panašų į garlaivio kajutę. Vienoje pusėje stovėjo lentynos su knygomis, tarp jų vertikaliai pritvirtinta prie sienos lova, kitoje pusėje buvo pilna spintelių. Tarp jų kaboję nikelinuose rėmeliuose juostomis suklijuotos planetos nuotraukos, metaliniuose laikikliuose vata užkamšytos kolbos ir mėgintuvėliai. Palangėj riogsojo dvi eilės baltų emaliuotų dėžių, tarp jų tegalėjai praeiti vargais negalais. Kai kurių dangčiai buvo atvožti; viduj matėsi daugybė įrankių, plastikinių žarnų. Abiejose kambario kertėse – čiaupai, orinis keltuvas, šaldymo įrenginiai. Ant grindų stovėjo mikroskopas, jam jau nebebuvo vietos ant didelio stalo prie lango. Aš atsigrėžiau ir prie pat įeinamųjų durų pamačiau lubas siekiančią pravirą spintą, pilną kombinezonų, darbo ir apsauginių prijuosčių, lentynose – baltinius, priešspindulinių batų auluose blizgėjo aliumininiai kilnojamųjų deguonies aparatų balionai. Du aparatai drauge su kaukėmis kaboję ant pakeltos lovos atramos. Visur viešpatavo toks pat, tarsi pasukubom aptvarkytas chaosas. Įtraukiau oro ir užuodžiau silpną cheminių reagentų kvapą, atsiduodantį kažkuo aštriu – argi tai būtų chloras? Nejučia paieškojau akimis palubės kertėse ventiliacijos grotelių. Prilipdytos prie jų rėmelių popieriaus juostelės iš lėto pleveno, rodydamos, kad kompresoriai veikia, palaikydami normalią oro cirkuliaciją. Sunešiojau knygas, aparatus ir įrankius nuo dviejų kėdžių į kampus, sukaišiojau juos kur pakliuvo, ir aplink lovą tarp spintos ir lentynų pasidarė šiek tiek tuščios erdvės. Prisitraukiau pakabą, ketindamas pakabinti ant jos skafandrą, ir jau suėmiau užtrauktukus, bet tuoj pat juos paleidau. Kažkodėl negalėjau ryžtis nusimesti skafandrą, tarsi dėl to tapčiau beginklis. Dar kartą apžvelgiau visą kambarį, patikrinau, ar durys gerai užtrenktos, o kadangi spynos nebuvo, kiek padvejojęs pristūmiau prie jų dvi sunkiausias dėžes. Šitaip provizoriškai

užsibarikadavęs, trim trūktelėjimais išsivadavau iš sunkaus girgždančio apvalkalo. Siauras veidrodis spintos viduje atspindėjo dalį kambario. Akies kampu išvydau, kad ten kažkas sujudėjo, pašokau, bet tai buvo mano paties atspindys. Triko po skafandru buvo permerktas prakaito. Nusimečiau jį ir stumtelėjau spintą. Ji pasislinko į šoną, ir už jos nišoje sublizgėjo miniatiūrinio vonios kambario sienos. Ant grindų, po dušu gulėjo didoka plokščia kasetė. Sunkiai įnešiau ją į kambarį. Kai stačiau ant grindų, viršelis atšoko lyg ant spyruoklių, ir aš pamačiau pertvaras, prigrūstas keistų daiktų: dėžė buvo pilna baisiai subjaurintų, bet kaip iš tamsaus metalo nudrėbtų įrankių, truputį panašių į tuos, kurie gulėjo spintelėse. Visi buvo nevertotini, beformiai, susisukę, aptirpę, tarsi iš gaisro išnešti. Keisčiausia, kad taip pat sudarkytos buvo net keraminės, praktiškai nesilydančios rankenos. Nė vienoje laboratorijos krosnyje negalima pasiekti jų lydymosi temperatūros – nebent atominio katilo viduje. Aš išėmiau iš savo kabančio skafandro kišenės mažą spindulinį indikatorių, tačiau, kai prikišau jį prie nuolaužų, juodas cilindriukas tylėjo.

Aš tevilkejau glaudėmis ir tinkliniais marškinėliais. Nusimečiau juos ant grindų kaip kokius skudurus ir nuogas šokau po dušu. Vandens plakamas kiek atsigavau. Sukiojaisi po karštom, smarkiom čiurkšlėm, masažavau kūną, prunkščiau, viską dariau kažkaip perdėtai, tarsi norėdamas iškrauti iš savęs visą tą koftų, įtarimus keliantį netikrumą, kuris viešpatavo Stotyje. Susiradau spintoje lengvą treningą, kurį galima vilkėti ir po skafandru, susikišau į jo kišenės visą savo kuklią mantą. Tarp užrašų knygelės puslapių užčiuopiau kažką kieta, tai buvo nežinia kaip ten atsiradęs mano buto Žemėje raktas. Pasukiojau jį rankoje, nežinodamas, ką su juo veikti, paskui padėjau ant stalo. Man dingtelėjo, kad būtų neprošal turėti kokį ginklą. Žinoma, universalus pieštukams

drožti peiliukas čia netiko, tačiau nieko kito aš neturėjau, mano būseną buvo dar ne tokia, kad imčiau ieškoti spindulių svaidytojo ar ko panašaus. Atsisėdau ant metalinės kėdutės vidury tuščios erdvės, atokiai nuo visų daiktų. Norėjau būti pats vienas. Su pasitenkinimu pamačiau, kad laiko turiu daugiau nei pusvalandį. Ką gi, tokia jau mano prigimtis – skrupulingai vykdyti visus, tiek svarbius, tiek menkus įsipareigojimus. Dvidešimtketurvalandinio laikrodžio ciferblato rodyklės rodė septintą valandą. Saulė leidosi. Septinta valanda vietos laiku, vadinasi, dvidešimta „Prometėjo“ laiku. Modardo ekranuose Soliaris jau tikriausiai bus sumažėjęs ligi kibirkšties dydžio ir niekuo nesiskiria nuo žvaigždžių. Bet ką gi man gali rūpėti „Prometėjas“? Aš užsimerkiu. Buvo tylu tylu, tik vienodais laiko tarpais traškėjo vamzdžiai. Vonios kambaryje tyliai lašnojo vanduo, caksėdamas į koklius.

Gibarianas nebegyvas. Jei gerai supratau, ką kalbėjo Snautas, tai nuo jo mirties tepraėjo keliolika valandų. Kur dėjo jo palaikus? Ar palaidojo? Tiesa, šioje planetoje to padaryti negalima. Galvojau apie tai ilgokai, tarsi velionio likimas būtų buvęs svarbiausias dalykas. Susizgribęs, kokie beprasmiški šitie svarstymai, atsistoju ir ėmiau vaikščioti po kambarį, paspirdamas koja netvarkingai išmėtytas knygas, kažkokį mažą tuščią lauko krepšį, pasilenkiu ir pakėliu jį. Buvo ne tuščias. Viduje radau tamsaus stiklo butelį, tokį lengvą, tarsi iš popieriaus išpūstą. Pažvelgiau per jį pro langą, į niūriai raudonuojančią, murzinu ūku aptrauktą saulėlydžio šviesą. Kas man darosi? Kodėl domiuosi visokiais niekais, bet kokia į rankas pakliuvusia smulkmena?

Krūptelėjau, nes užsidegė šviesa. Aišku, fotoelemento reakcija į stojusias sutemas. Neramiai laukiau kažin ko, įtampa taip didėjo, jog galiausiai man pasidarė grasi tuščia erdvė už nugaros. Nutariau kovoti su tuo. Prisitraukiau kėdę prie lentynų, pasiėmiau itin gerai man žinomą antrąjį tomą senos

Hiudžeso ir Egljo monografijos „Soliario istorija“ ir ėmiau jį vartyti, atrėmęs į kelį storą, standžią nugarėlę.

Soliaris buvo atrastas kone šimtas metų prieš man užgimstant. Planeta sukasi aplink dvi saules – raudoną ir žyd-
rą. Per keturiasdešimt su viršum metų prie jos nebuvo pri-
artėjęs joks kosminis laivas. Anais laikais Gamovo-Šeplio
teorija, kad dvigubų žvaigždžių planetose negali atsirasti
gyvybė, buvo laikoma aksioma. Tokių planetų orbitos be pa-
liovos keičiasi dėl gravitacinių svyravimų, kylančių besisu-
kant dviem saulėm aplink viena kitą.

Šitie svyravimai pakaitom tai sutrumpina, tai ištempia
planetos orbitą, ir gyvybės užuomazga, jei ir atsirastų, būtų
sunaikinta spindulingos kaitros ar ledinio šalčio. Tos permai-
nos įvyksta per milijonus metų, taigi, astronominiu ar bio-
loginiu mastu per labai trumpą laiką, nes evoliucijai reikia
šimtų milijonų, jei ne milijardų metų.

Soliaris, pagal pirminius apskaičiavimus, turėjo per pen-
kis šimtus tūkstančių metų priartėti prie savo raudonosios
saulės per pusę astronominio vieneto, o dar po milijono
metų – nukristi į jos įkaitusią prarają.

Tačiau jau po keliolikos metų paaiškėjo, kad planetos or-
bita nerodo jokių laukiamų permainų, tarytum ji būtų pa-
stovi, tokia pat pastovi, kaip mūsų Saulės sistemos planetų
orbitos.

Buvo pakartoti, dabar jau su didžiausiu tikslumu, ste-
bėjimai ir apskaičiavimai, kurie patvirtino tik tai, kas buvo
žinoma: kad Soliario orbita nepastovi. Tarp kelių šimtų kas-
met atrandamų planetų, kurioms didžiuosiuose statistikos
rinkiniuose tebuvo skiriamos kelios eilutės, nurodančios jų
judėjimo elementus, Soliaris buvo tada pripažintas ypatingo
dėmesio vertu dangaus kūnu.

Praėjus ketveriems metams po šio atradimo, planetą aps-
kriejo Otenskoldo ekspedicija. Otenskoldas tyrinėjo plane-

tą iš „Laokono“ ir dviejų pagalbinių laivų. Ši ekspedicija buvo provizorinio improvizuoto žvalgymo pobūdžio, juo labiau kad negalėjo nusileisti į planetą. Tyrinėtojai paleido į ekvatorinę ir ašigalio orbitą palydovus observatorius, kurių pagrindinis tikslas buvo išmatuoti gravitacinius potencialus. Be to, buvo ištyrinėtas planetos paviršius, kone ištiesai padengtas okeano, ir viena kita iškilusi virš jo lygio plokštikalnė. Jų bendras plotas mažesnis, negu Europos teritorija, nors Soliaris skersmuo dvidešimčia procentų didesnis už Žemės. Tie kaip pakliuvo išsibarstę uolėtos dykumos lopeliai daugiausia susikaupę pietiniame pusrutulyje. Buvo taipgi susipažinta su neturinčios deguonies atmosferos sudėtim ir atlikti labai tikslūs planetos tankumo, taip pat albedo ir kitų astronominių elementų matavimai. Kaip ir tikėtasi, nebuvo rasta jokių gyvybės pėdsakų kontinente, nepastebėta ir okeane.

Per kitus dešimtį metų Soliaris, dabar jau esantis visų šio rajono tyrinėtojų dėmesio centre, rodė stebinančią tendenciją išlaikyti savo be jokių abejonių nepastovios gravitacijos orbitą. Jau buvo pakviptę skandalu, nes kaltę už tokius stebėjimo rezultatus buvo mėginama suversti (mokslo labui) tai kai kuriems žmonėms, tai skaičiavimo mašinoms, kuriomis jie naudojosi.

Dėl lėšų stokos net trejus metus buvo sulaukyta specialios ekspedicija, kolei Šanahanas, sukomplektavęs įgulą, gavo iš instituto tris „C“ tonažo kosmodrominės klasės laivus. Pusantrų metų prieš ekspediciją, kuri startavo iš Vandens Alfos teritorijos, kita tyrinėjimo grupė instituto pavedimu paleido į aplinksoliarinę orbitą automatinį sateloidą – „Luna 247“. Šis sateloidas po trijų paeiliui atliktų rekonstrukcijų, atskirtų viena nuo kitos dešimtmečiais, veikia po šiai dienai. Surinktieji duomenys galutinai patvirtino Otenskajoldo ekspedicijos išvadas, kad okeano judėjimas yra aktyvus.

Vienas Šanahano laivas pasiliko tolimoje orbitoje, o kiti du po įžanginių pasiruošimų nusileido prie Soliaro pietinio ašigalio uolėtame žemyno lopelyje, kuris užima apie šešis šimtus kvadratinių mylių. Ekspedicijos darbas baigėsi po aštuoniolikos mėnesių ir praėjo sėkmingai, tebuvo vienas nelaimingas įvykis, sugedus aparatūrai. Tačiau ekspedicijos mokslininkai susiskaidę į dvi priešiškas stovyklas. Ginčų objektu tapo okeanas. Remiantis analizėm, jis buvo pripažintas organiniu padaru (pavadinti jį gyvu tada dar niekas nesiryžo). Tačiau jei biologai laikė jį primityviu organizmu – ne lyginant koku gigantišku kompleksu, atseit tarytum viena, ligi pasibaisėtino dydžio išaugusia skysta ląstele (vadindami ją „priešbiologine formacija“), kuri apgaubė visą planetą drebutiniu sluoksniu, vietomis kelių mylių gilumo, – tai astronomai ir fizikai tvirtino, jog tai turinti būti itin organizuota struktūra, galimas daiktas, savo sandara pranokstanti Žemės organizmus, jeigu jau ji sugeba aktyviai veikti planetos orbitos formavimąsi. Jokios kitos paaiškinančios Soliaro pobūdį priežasties nebuvo rasta. Be to, planetofizikai pastebėjo ryšį tarp tam tikrų procesų, vykstančių plazminiame okeane, ir lokalinių gravitacinio potencialo svyravimų, kurie priklausė nuo okeano „medžiagų apykaitos“.

Taigi fizikai, o ne biologai pasiūlė paradoksalią formuluotę „plazminė mašina“, turėdami galvoj padarą, mūsų supratimu gal ir be gyvybės, tačiau gebantį tikslingai veikti, iškart pridurkim, astronominiu mastu.

Šiame ginče, kuris it sukūręs įtraukė per savaitę visus žymiausius autoritetus, Gamovo-Šeplio doktrina susvyravo pirmąkart per aštuoniasdešimt metų.

Kurį laiką buvo mėginama ginti ją tvirtinant, kad okeanas neturi nieko bendra su gyvybe, jis netgi nesąs para- ar priešbiologinis padaras, o tiktai geologinė formacija, tikriausiai nepaprasta, bet tegebanti stabilizuoti Soliaro orbitą

svorio jėgos kaitaliojimuisi. Čia buvo remiamasi Le Šateljė dėsniais. Kaip atkirtis tam konservatyvizmui radosi kitų hipotezių, pavyzdžiui, viena iš geriausiai išgvidentų Čivita-Vito hipotezė, kuri skelbė, kad okeanas yra dialektinio išsivystymo pasėka: nuo savo pirmąsio pavidalo, nuo prookeano, silpnai reaguojančių cheminių medžiagų skiedinio, veikiamas išorinių sąlygų (atseit jo egzistencijai gresiančių orbitos pasikeitimų), pralenkdamas visas žemiškas išsivystymo pakopas, taigi, išvengęs vienaląsčių ir daugialąsčių organizmų atsiradimo, augalų ir gyvulių evoliucijos, nervų sistemos ir smegenų išsivystymo, jis sugebėjo iškart peršokti į „homeostatinio okeano“ stadiją. Kitaip tariant, jis ne prisitaikė kaip Žemės organizmai per šimtus milijonų metų prie aplinkos sąlygų, kad tik po tokio milžiniško laiko tarpo duotų pradžia protingai rasei, o išsyk pasidarė aplinkos šeimininku.

Tai buvo itin originalu, nors niekas nežinojo, kaip tasūs drebučiai gali stabilizuoti dangaus kūno orbitą. Jau seniai buvo žinomi gravitoriai – įrenginiai, sukuriantys dirbtinius jėgos ir gravitacijos laukus, bet niekas net neįsivaizdavo, kaip amorfinė košė gali pasiekti rezultata, kuris gravitoriuose gaunamas, per sudėtingas branduolinių reakcijas ir milžiniškoje temperatūroje. Laikraščiuose, kurie tada mirgėjo pačiais neišrankiausiais prasimanymais „Soliario paslapties“ tema, dominančiais, skaitytojus ir piktinančiais mokslininkus, nestigo ir tokių tvirtinimų, jog okeanas esąs... tolimas elektrinių Žemės ungurių giminaitis.

Kai šią mįslę pasisėkė bent tam tikru mastu įminti, paaiškėjo, kaip paskui dažnai atsitikdavo su Soliarium, kad, ją įminus, atsirado kita, rasi dar labiau stebinanti.

Tyrimai parodė, kad okeanas anaipatol neveikia pagal mūsų gravitorių dėsnius (tatai, beje, būtų negalimas daktas), bet geba betarpiskai modeliuoti laiko ir erdvės metriką, ir tai, beje, sukelia laiko matavimo nukrypimus viename ir

tame pačiame Soliario meridiane. Taigi okeanas ne tik žinojo, bet ir sugebėjo išnaudoti (to negalima pasakyti apie mus) Einšteino-Bovi teorijos išvadas.

Kai tai buvo paskelbta, mokslo pasaulyje kilo viena svarbiausių mūsų šimtmečio audrų. Rimčiausios visų pripažintos teisingomis teorijos subyrėjo į dulkes, mokslinėje literatūroje pasirodė eretiškiausių straipsnių, o alternatyva „genialusis okeanas“ ar „gravitaciniai drebučiai“ uždegė visų protus.

Visa tai dėjosi keliolika metų prieš mano gimimą. Kaiėjau į mokyklą, Soliarį dėl vėliau pažintų faktų visi laikė planeta, kurioje esama gyvybės, bet teturinčia vieną gyventoją...

Antrasis Hjudžeso ir Egljo tomas, kuri beveik nesąmoningai sklaidžiau, prasidėjo originaliai sugalvota, tačiau ir juokinga sistematika. Klasifikacinėje lentelėje buvo pažymėta paėliui: tipas – Politerija, būrys – Sincitalija, klasė – Metamorfa.

Sakytum, būtų buvę žinoma dievaižin kiek tų rūšių egzempliorių, o iš tikrųjų buvo tik vienas, tiesa, sveriantis septyniolika bilijonų tonų.

Pro pirštus slydo spalvotos diagramos, margi brėžiniai, analizės ir spektrogramos, vaizduojančios pagrindinių pasikeitimų tipą bei tempą ir jų chemines reakcijas. Kuo labiau gilinausi į apšėpusį tomą, tuo daugiau matematikos formulų mačiau kreidiniuose puslapiuose. Galėjai pagalvoti, kad mes jau viską žinome apie Metamorfa klasės atstovą, kuris gulėjo, apgaubtas keturvalandinės nakties tamsos, keli šimtai metrų po plieniniu Stoties dugnu.

O po teisybei dar ne visi buvo vieningos nuomonės, ar tai yra „būtybė“, nesvarstant, ar galima pavadinti okeaną protingu. Trinktelėjau sunkų tomą į lentyną ir pasiėmiau kitą. Jis buvo dviejų dalių. Pirmoji skirta santraukai protokolų visų tų nesuskaičiuojamų eksperimentų, kurių tikslas buvo užmegzti kontaktą su okeanu. Tasai kontakto užmezgimas

buvo, itin gerai atsimenu, nesibaigiančių anekdotų, pašaipų, sąmojų šaltinis mano studijų metais. Viduramžių scholastika atrodė aiški, tikrove trykštanti disciplina, palyginus su tomis džiuŋglėmis, į kurias nuklydo ši problema. Antrąją, kone tūkstančio trijų šimtų puslapių tomo dalį sudarė tik bibliografija. Pati literatūra tikriausiai nebūtų sutilpusi net tame kambaryje, kuriame sėdėjau.

Pirmieji bandymai užmegzti kontaktą buvo vykdomi su specialiais elektroniniais aparatais, transformuojančiais impulsus, siunčiamus į abi puses. Okeanas aktyviai dalyvavo konstruojant šiuos aparatus. Bet viskas vyko visiškoje tamsoje. Ką reiškia dalyvavo? Okeanas modifikavo kai kurias iš jų paneriamų įrenginių elementus, dėl to užrašytieji impulsų ritmai keitėsi, registravimo aparatai fiksavo daugybę signalų, panašių į kažkokių milžiniškų aukštesnės analizės apskaičiavimų nuotrupas. Bet ką tas viskas reiškė? Gal tie signalai rodė laikiną susijaudinusio okeano būseną? Gal tai buvo impulsai, skatinantys jo milžiniškų padarų atsiradimą kažkur per tūkstančius mylių nuo tyrinėtojų? Gal amžinų to okeano tiesų atspindžiai, išversti į nežinomą elektroninę kalbą? Gal jo meno kūriniai? Kas galėjo tai žinoti, jeigu nepasisekė gauti dukart vienodos reakcijos į tuos pačius signalus. Jeigu vienąkart atsakymas būdavo pliūpsnis impulsų, kone sprogdinančių aparatus, o kitąkart – visiška tyla? Jeigu nė vieno eksperimento nebuvo galima pakartoti? Vis rodėsi, kad esame per žingsnį nuo iššifavimo to be paliovos didėjančio problemų srauto; juk specialiai tam buvo kuriamos elektroninės smegenys, gebančios taip apdoroti informaciją, kaip lig šiol nereikalavo jokia problema. Tikrai buvo pasiekta šiokių tokių rezultatų. Okeanas – elektrinių, magnetinių, gravitacinių impulsų šaltinis – tarsi kalbėjo matematine kalba; kai kurias jo elektrinių išlydžių grupes galima buvo klasifikuoti naudojantis pačiais abstrakčiausiais žemiškos analizės

metodais – aibių teorija; pasisėkė išskirti homologus struktūrų, žinomų iš to fizikos skyriaus, kuris tyrinėja energijos ir materijos, galutinių ir begalinių dydžių, dalių ir laukų tarpusavio santykius. Visa tai skatino mokslininkus daryti išvadą, kad prieš juos – mąstanti pabaisa, kažkas panašaus į begaliniai išsiplėtojusias, nuklojusias visą planetą protoplazmines jūras-smegenis, kurios gaišta laiką nepaprasto užmojo teoriniams svarstymams apie visos egzistencijos esmę, o viskas, ką sugauna mūsų aparatai, tėra pabiros, atsitiktinai nugirtos nuotrupos to mūsų protui nepasiekiamo gigantiško monologo, amžiais vykstančio okeano gelmėse.

Šitaip samprotavo matematikai. Vieni tokias hipotezes laikė žmogaus sugebėjimų nuvertinimu, keliaklupščiaivimu prieš tai, ko dar nesuprantame, bet ką galime suprasti, kaip atgaivinimą senos doktrinos „ignoramus et ignorabimus“*. Kiti tarė, jog tai tėra žalingi ir tušti prasimanymai, kad šiose matematikų hipotezėse reiškiasi mūsų laikų mitologija, matanti milžiniškose smegenyse – vis vien ar elektroninėse, ar plazminėse – aukščiausią egzistencijos tikslą – būties suvestinę.

O dar kiti... Tačiau tyrinėtojų ir pažiūrų buvo legionai. Bet ką gi reiškė visa „kontakto užmezgimo“ problema, palyginus su kitomis soliaristikos šakomis, kurių specializacija nuėjo taip toli, ypač per paskutinį amžiaus ketvirtį, kad soliarininkas-kibernetikas beveik negalėjo susikalbėti su soliarininku-simetriadologu. „Kaip jūs galite suprasti okeaną, jeigu jau nesugebate suprasti vienas kito?“ – kartą juokais paklausė Veibekas, kuris mano studijų metais buvo instituto direktorius. Šiame pajuokavime būta daug tiesos.

Vis dėlto okeanas neatsitiktinai buvo priskirtas Metamorfa klasei. Jo vilnijantis paviršius galėjo duoti pradžia kuo skirtingiausioms, į nieką Žemėje nepanašioms formoms, be

* Nežinome ir nežinosime (lot.).

to, tų kartais staigių plazminės „kūrybos“ erupcijų tikslas – adaptacinis, pažintinis ar koks kitas – buvo visiška mįslė.

Dėdamas į lentyną tomą, tokį sunkų, jog turėjau laikyti abiem rankom, pagalvojau, jog mūsų bibliotekose sukimštos žinios apie Soliarį yra nenaudingas balastas ir faktų kratinys, ir mes trypčiojam toje pat vietoje, kurioje pradėjome jas kaupti prieš septyniasdešimt aštuonerius metus, o iš teisybės situacija daug blogesnė, kadangi visas tų metų triūsas pasirodė esąs bergždzias.

Tai, ką mes tikrai žinojome, buvo vien neiginiai. Okeanas nesinaudojo mašinomis ir negamino jų, nors galbūt tam tikromis aplinkybėmis būtų sugebėjęs tai padaryti, kadangi daugino kai kurių jame panardintų aparatų dalis, bet darė tai tik pirmaisiais ir antraisiais tyrinėjimo darbų metais; paskui ėmė ignoruoti visus mūsų atkakliai kartojamus bandymus tarsi būtų liovęsis domėtis mūsų aparatais ir įrenginiais (atseit ir mumis pačiais...). Okeanas neturėjo – išskaičiuoju toliau mūsų „neigiamąsias žinias“ – nei jokios nervinės sistemos, nei ląstelių, nei panašios į baltyminę struktūros; ne visad reagavo į jaudiklius, netgi stipriausius (pavyzdžiui, visiškai ignoravo katastrofą, kurioje žuvo Gezės ekspedicijos pagalbinė raketa, nukritusi iš trijų šimtų kilometrų aukščio ant planetos paviršiaus ir sunaikinusi branduoline savo atominių variklių eksplozija plazmą pusantrų mylios spinduliu).

Palengva moksliniuose sluoksniuose „operacija Soliaris“ ėmė skambėti kaip „pralaimėta operacija“, ypač instituto mokslinės administracijos sferose, kur pastaraisiais metais pasigirdavo balsų, reikalaujančių nutraukti dotacijas tolimiesiems tyrinėjimams. Kad būtų visiškai likviduota Stotis, niekas lig šiol nedrįso prasitarti; tatai būtų buvęs pernelyg aiškus prisipažinimas pralaimėjus. Beje, kai kas privačiuose pašnekesiuose užsimindavo, kad mums tereikia vieno – kaip galima „garbingiau“ pasitraukti iš „Soliario aferos“.

Tačiau daugeliui, ypač jauniems, ši „afera“ palengva virto nelyginant savo vertės išbandymo akmeniu. „Šiaip ar taip, – sakė jie, – čia klausimas kur kas svarbesnis, negu Soliario civilizacijos ištyrimas, čia jau sprendžiama apie mus pačius, apie žmogaus pažinimo ribą.“

Tam tikrą laiką buvo populiaru (uoliai laikraščių skleidžiama) pažiūra, kad mąstantis okeanas, kuris supa visą Soliarį, yra gigantiškos smegenys, kurios, besivystydamos milijonus metų, pranoko mūsų civilizaciją. Tai esąs kažkoks „kosminis jogas“, išminčius, ikūnyta visažinybė, kuri jau seniai suvokė bet kokios veiklos bevaisiškumą ir todėl kategoriškai atsiskako su mumis bendrauti. Tai buvo aiški netiesa, nes gyvasis okeanas veikia, ir dar kaip – tik pagal kitonišką supratimą negu žmonių – nestato nei miestų, nei tiltų, nei skraidančių mašinų, nebando nugalėti erdvės nei peržengti jos (čia kai kurie žmogaus kaip aukštesnės būtybės gynėjai žūtbut stengėsi išvelgti neįkainojamą mūsų kozirį), užtat atlieka tūkstančius pertvarkymų – „ontologinę autometamorfozę“; jau ko ko, o mokslieškų terminų nestinga soliaristikos veikalų puslapiuose! Antra vertus, žmogų, atkakliai studijuojantį visokią soliarianą, pagauna nenugalimas įspūdis, kad jis mato intelektualinių, galbūt genialių konstrukcijų skeveldras, be tvarkos susimaišiusias su padariniais kažkokios begalinės kone beprotiškos paikystės. Iš šios „okeano jogo“ koncepcijos kaip antitezė kilo mintis apie „okeaną debilą“.

Šios hipotezės prikėlė iš kapo ir atgaivino vieną seniausių filosofinių problemų – materijos ir dvasios santykio, sąmonės problemą. Reikėjo nemaža drąsos, kad pirmąkart – kaip diu Hartas – priskirtum okeanui sąmonę. Ši problema, visų metodologų pripažinta metafizine, slypėjo kone visų diskusijų ir ginčų dugne. Ar galimas mąstymas be sąmonės? Bet ar vykstančius okeane procesus galima pavadinti mąstymu? Ar kalnas – tai labai didelis akmuo? Ar planeta – tai didžiū-

lis kalnas? Galima vartoti šiuos pavadinimus, tačiau naujas dydžio mastas įveda į sceną naujus dėsningumus ir naujus reiškinius.

Ši problema tapo mūsų laikų apskritimo kvadratūra. Kiekvienas savarankiškas mąstytojas stengėsi įdėti į soliaristikos lobyną savo indėlį; gausėjo teorijų, skelbiančių, kad turime prieš akis produktą degeneracijos, regreso, kuris atėjo po okeano „intelektualinės didybės“ fazės, kad okeanas iš tikrųjų yra naujas padaras – glioma, kuri, atsiradusi senųjų planetos gyventojų kūnuose, sunaikino juos visus ir surijo, suliedinusi likučius į amžinai tveriančio, savaimė atsijauninančio, viršlaštelinio gaivalo struktūrą.

Baltoje panašioje į žemišką lempų šviesoje nuėmiau nuo stalo aparatus bei knygas ir, ištiesęs ant plastiko plokštės Soliaris žemėlapi, žiūrėjau į jį pasirėmęs rankomis į metelines juosteles pakraščiuose. Gyvasis okeanas turėjo savo seklumas ir gelmes, o jo salos, nuklotos dūlėjančių mineralų apnašais, bylojo, jog kitados jos buvo jojo dugnas. O gal okeanas savo gelmėse reguliavo uolinių formacijų iškilimą ir nugrimzdimą? Vėl visiška tamsa. Žiūrėjau į milžiniškus išdažytus įvairiais violetiniais ir žydrais atspalviais pusrutulius žemėlapyje, patirdamas, jau nebežinau kelintąkart gyvenime, nustebimą, tokį pat sukrečiantį, kaip tąsyk, pirmąkart, kai būdamas berniukas sužinojau mokykloje, jog egzistuoja Soliaris.

Nežinau kodėl, bet viskas, kas mane supo – Gibariano mirties paslaptis, net mano neaiški ateitis – viskas paliko man nesvarbu ir apie nieką negalvočiau, įnikęs į keistą, banguojantį žemėlapi.

Atskiros gyvojo okeano zonos buvo pavadintos jų tyrimui atsidėjusių mokslininkų vardais. Žiūrėjau į telkšantį aplink pusiaujo archipelagus Teksalo dumblių masyvą ir ūmai pajutau kažkieno žvilgsnį.